

Гоца Н. М.,

кандидат філологічних наук,

викладач кафедри теорії і практики перекладу

Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Пасічник Н. І.,

кандидат філологічних наук,

викладач кафедри теорії і практики перекладу

Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Косенко А. В.,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Беженар І. В.,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ЛЕКСИЧНЕ ВИРАЖЕННЯ ОЦІННО-ЕМОТИВНОГО АСПЕКТУ ЖІНОЧИХ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПРОМОВ

Анотація. У статті визначено та проаналізовано основні лексичні засоби вираження оцінно-емотивного аспекту жіночих суспільно-політичних промов. Стаття ґрунтується на положеннях про те, що сучасний суспільно-політичний дискурс характеризується використанням особливих мовних засобів, націлених впливати на слухача. Одним із таких засобів є оцінно-емотивна лексика, що виступає не лише ствердженням навколишньої реальності, а й вираженням суб'єктивного ставлення до неї, оцінювання певних об'єктів і ситуацій. У результаті аналізу різних наукових джерел у цьому напрямі стверджується, що оцінно-емотивна наповненість висловлювання залежатиме від різних соціокультурних та індивідуальних характеристик мовця (як, наприклад, гендер) та варіюватиметься в різних дискурсах та контекстах, суспільно-політичних промовах зокрема. У роботі керуємося твердженням про те, що гендер реалізується в мовній поведінці, тобто відрізняється у використанні мовних засобів чоловіками та жінками. Це має своє відображення в оперуванні оцінно-емотивною лексикою мовцями різної гендерної приналежності, а також у різних типах дискурсу. Цій проблематиці присвячено чимало наукових розвідок, проте уваги все ще потребує вивчення оцінно-емотивного компонента у суспільно-політичних промовах представників різної гендерної приналежності. З огляду на актуальність представленої тематики та наявності певних прогалин в її представленні, мета статті полягає у визначенні та аналізі домінуючих лексичних засобів вираження оцінно-емотивного аспекту жіночих суспільно-політичних промов. Предметом розвідки є оцінно-емотивний аспект промов, а об'єктом – лексичні засоби вираження оцінності та емотивності. Матеріалом дослідження слугували суспільно-політичні промови таких жінок-мовців, як Тереза Мей, Камала Гарріс, Джулія Гілард, Мішель Обама.

Використовуючи в дослідженні спостереження та аналіз мовних явищ, виявлено, що домінуючими лексичними

засобами оцінно-емотивного аспекту жіночих суспільно-політичних промов виступають інтенсифікатори, лексика, що вказує на думку мовця, вищі та найвищі ступені порівняння, модальні дієслова. Також оцінно-емотивна складова частина жіночих промов містить ідіоматичні вирази та метафори. Ґрунтуючись на тезі про те, що будь-яке мовне явище у висловлюванні може стати оцінно-емотивним, то основною функцією такого типу лексики є виразити ставлення мовця до дійсності і, як наслідок, викликати певні емоції в слухачів.

Ключові слова: оцінність, емотивність, гендер, суспільно-політична промова, соціокультурний аспект.

Постановка проблеми. Оцінно-емотивна складова частина є однією з основних у мові. Певні емоції виникають як результат оцінки того чи іншого явища чи предмета. З іншого боку, оцінка залежить від того, які емоції превалюють нині в мовця [1, с. 41]. Лексику, що є проявом оцінно-емотивного аспекту мовлення, розглядають і як соціокультурний [2], так і індивідуальний вияв [3].

Оцінно-емотивна лексика – це особливий пласт мовної системи. Це не лише ствердження навколишньої реальності, а й вираження суб'єктивного ставлення до неї, оцінювання певних об'єктів і ситуацій. Саме тому на вибір конкретних мовних одиниць впливають як особистісні характеристики автора, так і його рівень освіченості, середовище, а також гендерна приналежність. Науковці схильні вважати, що чоловіки та жінки по-різному сприймають та тлумачать реальність. Як наслідок, мовне вираження їхніх позицій теж різниться, що виражається у використанні оцінно-емотивної лексики.

Усе це становить актуальність представленої розвідки, оскільки оцінно-емотивна наповненість висловлювання залежатиме від різних соціокультурно-індивідуальних характерис-

тик мовця та варіюватиметься в різних дискурсах та контекстах, в суспільно-політичних промовах зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Свого часу вивченням цього аспекту мови займалися вітчизняні та зарубіжні дослідники. Так, емотивність та експресивність лексики стали об'єктом досліджень таких лінгвістів, як Г. Аглетдинова, О. Дикан, Л. Єгорова, В. Жельвіс, Г. Кузенко, Н. Романова, О. Сарбаш, О. Смашнюк, А. Стаценко, М. Тепляшин, Л. Фадеєва, О. Філімонова, В. Шаховський, В. Шидловська, М. Ягубова, О. Яскевич, Agneta H. Fischer, A.S.R. Manstead, B. Volek, D. Hoskin, E. Stankiewicz, J.R.J. Fontaine, K.R. Scherer, C. Soriano, G.M. Reeve, W.A. Koch. Оцінність представлена в роботах таких дослідників, як Н. Борисенко, А. Бурячок, І. Буяр, Г. Вишне-вська, С. Вольф, Л. Голубенко, М. Михальченко, О. Олейник, Є. Пишкова, Г. Приходько, О. Сарбаш, Б. Акаш, Л. Бархударов, С. Прищепчук, А. Стаценко, І. Яковлева зосереджували свої дослідження на особливостях перекладу оцінно-емотивної лексики. Проте, незважаючи на проведені дослідження в цій галузі, особливої уваги потребує вивчення оцінно-емотивного компонента в суспільно-політичних промовах представників різної гендерної приналежності.

Мета статті. З огляду на актуальність представленої тематики та наявності певних прогалин в її представленні, мета статті полягає у визначенні та аналізі домінантних лексичних засобів вираження оцінно-емотивного аспекту жіночих суспільно-політичних промов. Серед основних завдань, зумовлених поставленою метою, виділяємо вивчення суспільно-політичної промови як складника політичного дискурсу, дослідження гендерного чинника та його функціонування в мовленні, а також аналіз оцінно-емотивних параметрів гендерного аспекту політичної риторики.

Так, предметом розвідки є оцінно-емотивний аспект промов, а об'єктом – лексичні засоби вираження оцінності та емотивності. Матеріалом дослідження послуговували суспільно-політичні промови таких жінок-мовців, як Т. Мей, К. Гарріс, Г. Клінтон, Дж. Гілард, М. Обама.

Виклад основного матеріалу. Нині будь-хто з нас може спостерігати загострення інформаційного протистояння в політичному просторі, що своєю чергою висуває нові вимоги до мовного наповнення публічних виступів політичних діячів. Для того щоб досягнути своїх стратегічно заданих комунікативних інтенцій, політик має враховувати не лише екстралінгвістичні чинники, що відображають динаміку суспільно-політичного розвитку, а й комунікативні характеристики мовних засобів, особливості їх застосування та дієве поєднання в мові.

Серед основних функцій політичного дискурсу називають утвердження політичної влади, переконання, інтерпретацію, а також маніпуляцію. До додаткових функцій зараховують інформативну, спонукальну, емотивну та естетичну. Сучасний суспільно-політичний дискурс характеризується використанням особливих мовних засобів, націлених впливати на слухача.

Суспільно-політичній промові як складнику політичного дискурсу загалом притаманна двоякість. Це означає, що, з одного боку, в текстах такого типу здійснюється мовне спілкування в умовах заданої, а тому частково підготовленої комунікації. З іншого боку, тексти суспільно-політичної публічної промови розраховані на експромт і остаточно створюються в процесі проголошення [4, с. 38–39].

Нині вже стає очевидним, що політика XXI століття перестала бути виключно чоловічим заняттям. Жінки тепер є не лише об'єктом політики як найважливіша частина електорату, а й учасниками політичного процесу загалом. Саме тому, з огляду на усі вищенаведені твердження щодо природи суспільно-політичної промови, у процесі вивчення мовної і комунікативної поведінки загалом важливим є гендерний чинник та його функціонування в мовленні спікера. Згідно з багатьма дослідженнями в цій галузі (Jennifer Coates, Penelope Eckert, Deborah Tannen, О. Горошко, А. Мартинюк та ін.), є певні відмінності між «жіночим» та «чоловічим» мовленнєвими стилями. Важливо зазначити, що гендерні розбіжності в мові не є всеохоплюючими, чи універсальними, оскільки на вживання тих чи інших мовних засобів впливають різні чинники, серед яких – культурний рівень мовця, його соціальний статус, етнічна чи расова приналежність, а також комунікативна ситуація. Тому варто наголосити, що відмінності в мовленні жінок та чоловіків особливо помітні в конкретній комунікативній ситуації.

На сучасному етапі розвитку лінгвістики гендер розглядається як один із параметрів, за допомогою якого під час спілкування конструюється соціальна ідентичність мовця. Як правило, він взаємодіє з іншими параметрами – статусом, віком, соціальною групою тощо. У роботі керуємося твердженням про те, що гендер реалізується в мовній поведінці, тобто відрізняється у використанні певних мовних засобів чоловіками і жінками. Це має своє відображення в оперуванні оцінно-емотивною лексикою мовцями різної гендерної приналежності, а також у різних типах дискурсу.

Важливою складовою частиною мовлення є, безперечно, оцінно-емотивна. За твердженням Г. Приходько, зв'язок між оцінкою та емоціями має причинно-наслідковий характер, а взаємодія між ними визначається як «оцінка – це думка об'єкта про цінність об'єкта для нього, а емоція – це переживання суб'єктом цієї думки» [5, с. 44]. В. Кухаренко наголошує на зв'язку оцінно-емотивного чинника зі світосприйняттям мовця. Залучаючи цю складову частину у своє повідомлення, мовець відкрито «включається» в розповідь, експліцитно вказуючи на власні вподобання чи антипатії [1, с. 42].

Особливістю оцінно-емотивної лексики є те, що предметно-логічне значення ускладнюється емоційним ставленням мовця до цього явища. Внаслідок цього стає зрозумілим, що емоційна оцінка містить логічну основу, проте емоційна домінанта превалює над раціональним компонентом. Таке твердження свідчить про «розмитість» розмежувань між поняттям логічної (раціональної) та емоційної оцінки і, як наслідок, про певні труднощі, що виникають у разі спроби розмежувати оцінно-емотивну та інтелектуально-оцінну лексику.

Категорія оцінки є антропоцентричною, а отже, вона ґрунтується на нормах та стереотипах певного соціуму. Оцінна лексика безпосередньо пов'язана з мовцем і відображає його ставлення до навколишньої дійсності [6, с. 149]. Втілювані в емотивному дискурсі комунікативні наміри різняться залежно від обставин та характеру дискурсу. Варто зазначити, що у своїй комунікації мовцям притаманно використовувати певну невелику кількість емотивної лексики, адаптованої для втілення різних задумів [7, с. 144], як наприклад, впливу на аудиторію.

Проаналізувавши промови, виголошені жінками-політиками за різних обставин та умов, ми дійшли певних виснов-

ків щодо використання ними лексики оцінно-емотивного компонента. У процесі роботи нами було виокремлено 550 оцінно-емотивних одиниць. Так, найчастіше у своїй риторичі жінки-спікери вживають інтенсифікатори (25%), лексику, що вказує на думку мовця (20%), вищі та найвищі ступені порівняння (15%), модальні дієслова (10%). Також оцінно-емотивна складова частина жіночих промов містить ідіоматичні вирази (15%) та метафори (15%), що теж, залежно від контексту, вказують на «настрій» спікера та націлені викликати певні емоції в аудиторії.

Розглянемо специфіку використання такого типу лексики на конкретних прикладах.

– **Інтенсифікатори:** *of course, sure(ly), certainly, really, truly, no doubt, so, too, very*. Такі лексичні одиниці змінюють прагматичне значення висловлювання, а також посилюють вплив сказаного на слухачів. Інтенсифікатори мають чітку оцінно-емотивну функцію, посилюючи висловлену мовцем оцінку. Також, аналізуючи використання цієї лексики в жіночих промовах, можемо стверджувати, що вона націлена підкреслити впевненість/непевненість мовця у сказаному.

Найчастіше жінки використовують загальні фрази впевненості у висловлюванні:

1. *And then **of course** it goes on* [J. Gillard]. 2. *And **of course**, we know this is not going to be easy guys. It's not going to be easy* [K. Harris]. 3. *He's **certainly** in a position to speak more intimately about Mr Slipper than I am [...]* [J. Gillard].

Також спостерігається лексика посиленого підтвердження:

1. *And four years ago, **too** many people chose to believe that their votes didn't matter* [M. Obama]. 2. *Let's speak the truth that **too** many unarmed black men and women are killed in America. **Too** many black and brown Americans are locked up* [K. Harris].

Серед інтенсифікаторів у жіночій риторичі превалує лексика, яка посилює авторську оцінку, вказує на ступінь погодження/непогодження у висловлюванні:

1. *All that has changed – and **greatly** for the better* [T. May]. 2. *Now, I knew our criminal justice system was **deeply** flawed* [K. Harris]. 3. ***Globally**, over the last 30 years extreme poverty and child mortality have both been halved* [T. May]. 4. ***Crucially**, the full power and potential of a small, but strong and strategic state must be brought to bear in that effort [...]* [T. May]. 5. *And folks, on the subject of transnational gangs, let's be **perfectly** clear [...]* [K. Harris].

– **Лексика, що виражає ставлення до явища, предмета, вказує на думку мовця** *I think, I believe, I hope, I guess, I suspect, I mean, I expect* та ін.). Зазвичай жінки вживають у своїх промовах дієслова-індикатори, які вказують на оцінку, а також на ступінь впевненості спікера у своєму висловлюванні.

Наприклад, високий ступінь впевненості представлено у прикладах:

1. *That's the America **I know** we believe in* [K. Harris]. 2. *And **I know** a lot of folks are reluctant to tune into a political convention right now or to politics in general* [M. Obama].

Сподівання або переконання у сказаному містяться у реченнях:

1. *Well **I hope** the Leader of the Opposition has got a piece of paper and he is writing out his resignation* [J. Gillard]. 2. ***I believe** that is the appropriate path forward [...]* [J. Gillard]. 3. *And **I believe** we must acknowledge that the word unity has often been used to shut people up or to preserve the status quo* [K. Harris].

4. ***I believe** it was right to persevere, even when the odds against success seemed high* [T. May].

– **Вищі та найвищі ступені порівняння прикметників.** Насамперед зазначимо, що прикметник (чи ад'єктивна одиниця) загалом має великий оцінно-емотивний потенціал, а тому займає важливе місце в мовній парадигмі маніпулятивних засобів. У семантичному плані прикметники – це слова, «що виражають значення якості, властивості чи ознаки предмета». Їх завдання полягає в описі та характеристиці певних предметів та явищ із позиції їхніх статистичних параметрів [8, с. 104]. Вищий та найвищий ступені порівняння націлені передавати міру інтенсивності вираженої прикметником ознаки а, отже, володіють потужним оцінно-емотивним забарвленням. Наприклад, у розглянутих нами прикладах за допомогою таких прикметників жінки-спікери посилюють власні судження та дають свою власну оцінку:

1. *[...] and that people will then have an opportunity to make up their minds with the **fullest** information available to them* [J. Gillard]. 2. *Hundreds of millions of people are today living **longer, happier and healthier** lives than their grandparents could even have dreamed of* [T. May]. 3. *[...] towards a much **darker** place where hatred and prejudice drive not only what people say but also what they do* [T. May]. 4. *America, we are **better** than this* [K. Harris]. 5. *And let's speak the **biggest** truth, the **biggest** truth of all [...]* [K. Harris].

– **Модальні дієслова** зазвичай вказують на відношення підмета (особи), позначеної займенником або іменником, до позначуваної дії або стану. Саме це ставлення (відношення) і може вважатися в тексті оцінно-емотивним. Залежно від самого модального дієслова, вжитого у промові, жінки виражають повинність, необхідність, можливість і т.д. Наприклад:

1. *Sexism **should** always be unacceptable. We **should** conduct ourselves as it **should** always be unacceptable* [J. Gillard]. 2. *There remains a long, long way to go to achieve what we **should** rightly seek [...]* [T. May]. 3. *And in this moment, we **must** all speak truth about what's happening* [K. Harris]. 4. *We **can** give our children the future they deserve* [K. Harris].

– **Ідіоматичним виразам** у промовах притаманно здійснювати опосередкований вплив на слухачів через образність та емотивну оцінку, що виражає ставлення мовця до позначуваного. Адже тоді, зважаючи на емотивну складову частину, аудиторія підсвідомо сприймає та інтерпретує інформацію. Залежно від контексту, оцінно-емотивне навантаження ідіоматичних виразів може змінюватися – від негативного до позитивного і навпаки.

1. ***Doesn't turn a hair** about any of his past statements, doesn't walk into this Parliament and apologise to the women of Australia* [J. Gillard]. 2. *But whenever people **make up their minds** about those questions, what I won't **stand for** [...]* [J. Gillard]. 3. *It was only a personal mission to Stalin in Moscow from US President Truman's envoy Harry Hopkins that persuaded the Soviets **to back down*** [T. May]. 4. *Together we **took on** these battles* [K. Harris]. 5. *We are here because the American Dream and our American democracy are under attack and **on the line** like never before* [K. Harris].

– **Метафора** у промові покликана виконувати оцінно-емотивну функцію, оскільки є дієвим засобом впливу на адресата мовлення. Авторська метафора в риторичі викликає у слухачів конкретні емоції та впливає на їхні висновки та судження. Наприклад:

1. *Today an inability to combine principles with pragmatism and make a compromise when required seems to have driven our whole political discourse down the wrong path* [T. May]. 2. *But now seeks to use this as a battering ram against someone else* [J. Gillard]. 3. *It is my honor to be here, to stand on the shoulders of those who came before, to speak tonight as your Vice President* [K. Harris]. 4. *And thanks to so many who came before me, thanks to their toil and sweat and blood, I've been able to live that promise myself* [M. Obama]. 5. *I am so proud to be a daughter of Oakland, California* [K. Harris]. 6. *It's not something we can just sweep under the rug as just another disturbing footnote in a sad election season* [M. Obama]. 7. [...] *and even though they worked so hard, jumped over every hurdle to prove themselves, it was never enough* [M. Obama]. 8. *We can heal our nation* [K. Harris].

Висновки. Отже, оцінно-емотивний аспект суспільно-політичних промов виконує чітку маніпулятивну функцію. Він містить мовні засоби, покликані викликати в слухачів певні емоції і, як наслідок, вплинути на них. Перспективою подальших досліджень можуть слугувати розвідки в напрямі вивчення оцінно-емотивних засобів на інших мовних рівнях або ж контрастивний аналіз оцінно-емотивних параметрів у промовах жінок та чоловіків.

Література:

1. Кухаренко В.А. Интерпретация текста : учеб. пособие для студентов пед. институтов по спец. № 2103 «Иностр. яз.» 2-е изд., перераб. Москва : «Просвещение», 1988. 192 с.
2. Барсукова И.В. Систематизация лингвистических концептов эмоциональных состояний. *Вестник СамГУ*. 2008. № 4 (63). С. 13–18.
3. Кузенко Г.М. Емоціональні висловлювання як об'єкт наукових досліджень. *Стан та перспективи розвитку новітніх науково-освітніх комп'ютерних технологій* : матеріали науково-практичної конференції. Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2003. С. 110–118.
4. Василькова Н.Н. Политический дискурс: коммуникативные стратегии регулирования. URL: https://madipi.ru/images/discourse-pi/32-33/articles/03_38-43.pdf
5. Приходько Г.І. Оцінний компонент у семантичній структурі слова. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2009. № 45. С. 44–47.
6. Гоца Н.М. Лексичні засоби вираження позитивної / негативної оцінки сучасного жіночого афро-американського роману. *Нова філологія*. 2010. № 37. С. 148–153.
7. Гоца Н.М. Вербальне вираження емотивності у романах Тоні Моррісон. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Сер. : Філологічна. 2010. Вип. 13. С. 143–148.
8. Мельничук Н.О. Співвідношення емотивності та оцінності у структурі англійського прикметника. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2014. Вип. 11. С. 99–107.
9. Gillard, Julia. Misogyny speech. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=fCNuPcf8L00>
10. Harris, Kamala. First Speech as Vice President. URL: <https://time.com/5931955/kamala-harris-vice-president-inauguration-speech/>
11. Harris, Kamala. Launch speech in Oakland, California. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=F-TM1t7yDXI>
12. May, Theresa. Final speech as Prime Minister: 24 July 2019. URL: https://www.youtube.com/watch?v=EIt_qW4ebZQ
13. May, Theresa. Speech to Chatham House: July 17, 2019. URL: <https://arabiangazette.com/theresa-may-speech-chatham-house/>
14. Obama, Michelle. Complete speech in Manchester, New Hampshire. URL: https://www.youtube.com/watch?v=JtBR_JE02rc
15. Obama, Michelle. Democratic National Convention Speech. URL: <https://www.nytimes.com/2020/08/17/us/politics/Michelle-Obama-speech-transcript-video.html>

Hotsa N., Pasichnyk N., Kosenko A., Bezhenar I. Lexical expression of the evaluative and emotive aspect of women's socio-political speeches

Summary. The article identifies and analyzes the main lexical means of expression of the evaluative and emotive aspect of women's socio-political speeches. The article is based on the statements that modern socio-political discourse is characterized by the use of special language tools aimed at influencing the listener. One of such means is evaluative and emotive vocabulary, which acts not only as the assertion of the surrounding reality, but also as an expression of subjective attitude to it, evaluation of certain objects and situations. As a result of analysis of various scientific sources in this direction, it is argued that the evaluative and emotive content of speech will depend on different socio-cultural and individual characteristics of the speaker (such as gender) and will vary in different discourses and contexts, in socio-political speeches in particular. The paper is guided by the statement that gender is implemented in language behavior, i.e. it differs in the use of language means by men and women. This is reflected in the use of evaluative and emotive vocabulary by speakers of different gender, as well as in different types of discourse. Sufficient scientific works are devoted to this issue, however, the study of the evaluative-emotional component in the socio-political speeches of representatives of different genders still needs attention. Given the relevance of the presented topic and the presence of certain gaps in its presentation, the purpose of the article is to identify and analyze the dominant lexical means of expression of the evaluative and emotive aspect of women's socio-political speeches. The subject of the paper is the evaluative and emotive aspect of speeches, and the object – the lexical means of expressing evaluation and emotiveness. The material of the study is the socio-political speeches of such English-speaking women speakers as Theresa May, Kamala Harris, Julia Gillard, Michelle Obama. Having used the observation and analysis of linguistic phenomena in the study, it was revealed that the dominant lexical means of evaluative and emotive aspect of women's socio-political speeches are intensifiers; vocabulary that indicates the opinion of the speaker; comparative and superlative degree of comparison; modal verbs. Also, the evaluative and emotive component of women's speeches contains idiomatic expressions and metaphors. Based on the thesis that any linguistic phenomenon in utterance can become evaluative and emotive, the main function of this type of vocabulary is to express the speaker's attitude to reality, and, as a consequence, to evoke certain emotions in listeners.

Key words: evaluation, emotiveness, gender, socio-political speech, socio-cultural aspect.